# TIPURI NETRADIŢIONALE DE STAT ŞI DREPT

**Boris NEGRU,**
**Profesor universitar,**
**USM**

**Statul şi dreptul perioadei de tranziţie**

Această calitate se atribuie statelor şi sistemelor de drept care nu se încadrează în sistemul existent al tipurilor istorice de stat şi drept şi se află la intersecţia unor tipuri istorice diferite. Ca regulă, aceste state şi sisteme de drept apar în urma unor tulburări sociale de proporţie (revoluţii, lovituri de stat, războaie, reforme radicale nechibzuite până la capăt etc.). Starea de tranziţie a statului şi dreptului nu e ceva neobişnuit, ieşit din comun, sau, cu atât mai mult, excepţional. Aceasta e o stare comună caracteristică statelor şi sistemelor de drept care obiectiv există în toate societăţile şi în toate regiunile lumii. Ea se întâlneşte pe parcursul întregii istorii de dezvoltare a statului şi dreptului. Calitatea de stare de tranziţie statul şi dreptul o capătă în situaţia când acestea se află între două tipuri istorice distincte, urmând să treacă la unul din ele.

Statelor tranzitorii le sunt caracteristice următoarele trăsături. În primul rând, statele acestei perioade nu au o bază socială solidă, stabilă, fapt ce determină caracterul lor provizoriu, de durată relativ mică.

În al doilea rând, acestor state le este caracteristică o stratificare socială exagerată, prezenţa unor interese sociale, diametral opuse, lipsa unei pături sociale mijlocii care ar putea asigura statului stabilitate.

În al treilea rând, aceste state au o economie tranzitorie specifică, cum ar fi, bunăoară, trecerea de la o economie haotică la una civilizată, de la o economie planificată centralizată la o economie de piaţă.

În plan politic, acestor societăţi le pot fi caracteristice anumite blocuri sociale, cum ar fi, de exemplu, cazul statelor care s-au eliberat de jugul colonial în a doua jumătate a secolului XX, unde diferite pături sociale s-au unit, având ca bază interesul naţional general.

Practica internaţională de dezvoltare statală ne convinge în faptul că nu au existat state care să nu fi trecut prin perioade de tranziţie. E altceva că acestea la diferite popoare, la diferite etape de dezvoltare istorică, pot fi mai scurte sau mai îndelungate.

Pentru orice ţară, perioada de tranziţie constituie o etapă specială de evoluţie nu numai a statului şi dreptului, ci şi a societăţii însăşi, pe baza căreia acestea apar, se dezvoltă, îşi schimbă substanţial toate aspectele. Procesul tranzitoriu, de la un tip istoric de stat şi drept la altul, e unul complex, multidimensional, contradictoriu. Aflându-se în centru procesului respectiv şi având o influenţă majoră, statul, ca regulă, urmează să soluţioneze două sarcini complexe ce se condiţionează reciproc. Una din ele, e bogată de reorganizarea mecanismului statal, de schimbarea esenţei, conţinutului, structurii, formelor, metodelor şi mijloacelor de activitate. Cea de-a doua sarcină se referă la

schimbarea societăţii, reformarea economiei, stabilirea unor noi orientări în politica internă şi externă, formarea unei noi ideologii etc.

De remarcat şi faptul că, la una şi aceeaşi etapă de dezvoltare istorică, deosebim perioade de tranziţie ce se deosebesc radical unele de altele. Acest lucru se observă şi la etapa contemporană. Astfel, perioadele de tranziţie a unor state din Africa, Asia, America Latină se deosebesc esenţial de perioadele de tranziţie a statelor din Europa Centrală şi de Est. Acelaşi lucru poate fi spus şi despre statele care au apărut în urma prăbuşirii imperiului sovietic, dezmembrării altor state, cum ar fi cazul fostei Iugoslavii. Având ca bază diverse ideologii, diverse niveluri de dezvoltare istorică, sarcinile propuse pentru perioada de tranziţie de către aceste state pot fi cele mai diferite. Ca urmare, rezultatele tranziţiei acestor state uneori pot fi chiar diametral opuse.

Politologul englez A.Aslund consideră că pot fi posibile patru moduri de abordare a problemei tranziţiei şi, evident, fiecărui mod de abordare a problemei poate să-i corespundă modelul său de stat de tranziţie [1, p.181].

*Primul mod* de abordare a problemei constă în faptul că, determinând locul şi rolul statului în perioada de tranziţie, acestuia i se atribuie un rol exagerat de mare; el este privit ca un stat atotcuprinzător, stat care poate să se implice în toate problemele societăţii. O asemenea abordare a rolului statului în perioada de tranziţie se asociază cu un stat totalitar şi, evident, nu are nici o perspectivă.

*Al doilea mod* de abordare a problemei locului şi rolului statului în perioada de tranziţie, porneşte de la premisa conform căreia statul este totalmente corupt şi e chemat să exprime voinţa şi să apere interesele elitei corupte ce se află la putere. Asemenea exemple de state ne pot servi ţările din lumea a treia şi unele ţări ce se află în perioada de tranziţie de la socialism spre capitalism.

*Al treilea mod* de abordare a problemei, propune constituirea şi funcţionarea unui stat liberal, activitatea căruia trebuie să fie îndreptată iniţial spre asigurarea societăţii cu toate cele strict necesare pentru societate.

Acest mod, în viziunea experţilor occidentali, este cel mai răspândit şi se consideră cel mai de perspectivă în perioada de tranziţie de la o economie planificată, strict centralizată spre o economie de piaţă, adică de trecere de la socialism spre capitalism.

*Al patrulea mod* de abordare a problemei, se bazează pe ideea statului social-democrat, care urmează să ia locul statului socialist. Particularitatea distinctă a acestui stat se manifestă mai întâi de toate, prin faptul că statul acesta îşi asumă cel mai înalt grad de răspundere socială faţă de populaţie [1, p.181].

Teoria statului social-democrat e strâns legată de asemenea teorii, cum ar fi, de exemplu, teoria statului social, teoria statului prosperităţii generale, teoria capitalismului poporului ş.a.

**Statul şi dreptul musulman (islamic)**

În literatura juridică de specialitate, de obicei, se vorbeşte frecvent

despre dreptul musulman (islamic). Despre particularităţile statului musulman, deşi se vorbeşte, nu se menţionează nimic ca despre un tip istoric de stat. Totuşi, multe din particularităţile acestuia ca un stat contemporan şi faptul că în prezent, conform datelor Organizaţiei conferinţei islamice (OCI), există 56 de ţări în care islamul fie că e practicat de majoritatea locuitorilor, fie că e religie de stat [4, p.313], ne conving în necesitatea recunoaşterii unui asemenea tip istoric de stat şi drept.

Se ştie că *islamul* [3, p.146-163; 14] este o mare religie a lumii, care a apărut în Orientul Mijlociu, după iudaism şi creştinism. A fost propovăduită mai întâi în Arabia de către profetul Mahomed, în secolul VII. Cuvântul arab *islam* înseamnă „renunţare, supunere" şi arată care este ideea fundamentală a religiei islamice: credinciosul *musulman* acceptă „să renunţe la voia lui pentru voia lui Allah". Allah (*în arabă*, Dumnezeu) este văzut ca fiind unicul Dumnezeu, creatorul, susţinătorul şi salvatorul lumii. Voia lui Allah, căreia oamenii trebuie să i se supună, este adusă la cunoştinţa acestora prin intermediul scrierilor sfinte, adunate într-o singură carte, *Coranul*, pe care Allah i-a relevat-o lui Mahomed, trimisul său pe Pământ. Islamul îl consideră pe Mahomed ultimul dintr-un lung şir de profeţi (Adam, Avraam, Moise, Iisus şi alţii), afirmând că mesajul acestuia completează şi desfiinţează în acelaşi timp revelaţiile atribuite profeţilor ce i-au precedat.

Chiar de la apariţia islamului, Mahomed a insuflat părtaşilor săi conştiinţa unei identităţi de grup şi a legăturii dintre membrii acestuia, datorată credinţei. Această conştiinţă a unităţii s-a dezvoltat în parte şi din cauza persecuţiilor la care adepţii noii religii erau supuşi la Mecca. Remarcabila dimensiune socio-economică a practicilor religioase islamice a jucat şi ea un rol important în consolidarea acestei legături de credinţă. Termenul *islam* începe să definească o comunitate – stat în 622, când profetul Mahomed se instalează la Medina, unde învăţăturile sale sunt acceptate fără rezerve. În această perioadă, islamul şi-a definit caracterul specific de religie care îmbină atât aspectele spirituale, cât şi pe cele laice ale vieţii, încercând să impună reguli atât în relaţia individului cu Dumnezeu, cât şi în relaţiile dintre oameni în cadrul unei organizări sociale bine conturate.

Astfel, au fost create nu doar o doctrină religioasă islamică, ci şi o jurisprudenţă islamică, un stat islamic şi alte instituţii care să conducă această comunitate.

Baza social-economică a conceptului islamic despre stat are ca fundament prevederile Declaraţiei universale islamice privind drepturile omului din 19 septembrie 1981, ce rezultă direct din Coran. Astfel:

– În activitatea lor economică, toţi oamenii au dreptul să se folosească de bogăţiile naturale, care sunt bunuri date de Allah. Oamenii au dreptul să dispună de mijloacele de existenţă, în conformitate cu legea (şaria). *Şaria islamică* sau legea musulmană se referă la totalitatea poruncilor sau interdicţiilor din Coran şi din Sunnah (stilul de viaţă al profetului Mahomed);

– Fiecare om are dreptul la proprietate, pe care o posedă

individul sau împreună cu alte persoane. În cazul unor necesităţi de ordin social general, naţionalizarea unor mijloace economice este legitimă;

– Doctrina serviciilor sociale, înţelese ca uşurare a suferinţelor şi ajutare a celor aflaţi în nevoi, face integral parte din învăţătura islamului. Săracii au dreptul la o anumită parte din avuţia bogaţilor. Acest lucru se face printr-o taxă obligatorie, numită *zakat* (*în arabă*, purificare; denumirea indică faptul că o astfel de plată face averea ce-i rămâne unui om să fie pură din punct de vedere religios şi legal). Dania aceasta, adică zacatul este unicul impozit permanent pe care îl impune Coranul şi se plăteşte anual, în mărime de 2,5% în cereale, vite şi bani, în dependenţă de averea fiecăruia. Statul colectează *zakat*, care este folosit mai ales pentru a-i ajuta pe săraci. Coranul, însă menţionează şi alte scopuri ale zacatului: răscumpărarea prizonierilor de război musulmani, plata datoriilor mari, plata salariilor colectorilor de impozite (şi, prin extensie, a celor din învăţământ şi sănătate) şi crearea unor locuri de adăpost pentru călători.

Toate mijloacele de producţie urmează să fie utilizate pentru satisfacerea intereselor întregii comunităţi sociale (*Umma*); ele nu pot fi neglijate sau administrate rău. În scopul asigurării unei economii echilibrate şi evitarea exploatării, legea islamică interzice monopoliile, limitează activitatea comercială, interzice camăta. Dumnezeu promite prosperitate celor care le dau săracilor, acest fapt fiind privit ca un credit pe care Dumnezeu îl face să crească mult mai mult decât dobânda pe care ar avea-o din camătă. Să strângi bani fără să le dai ce li se cuvine săracilor atrage pedepsele cele mai grele pe lumea cealaltă, acest fapt fiind considerat una dintre cauzele majore ale decăderii societăţilor pe lumea asta. Din aceste considerente doctrina socio-economică propagă ideea unei comunităţi puternic consolidate a credincioşilor, care sunt declaraţi „fraţi unii într-alţii". Musulmanii sunt descrişi ca fiind „comunitatea de mijloc ce mărturiseşte pentru omenie", „cea mai bună formă de comunitate produsă pentru omenire", a cărei funcţie este „să impună binele şi să interzică răul". Sunt puse în evidenţă cooperarea şi „sfaturile bune" în cadrul comunităţii, iar adversarii din cadrul comunităţii trebuie să fie combătuţi şi înfrânţi chiar şi cu forţa armelor, dacă problemele nu pot fi rezolvate prin convingere şi arbitraj [3, p.150];

– În societate sunt admise toate formele de activitate economică, cu condiţia că acestea nu aduc prejudicii intereselor comunităţii (*Ummei*), nu încalcă legile şi nu atentează la valorile islamice.

Seminarul internaţional cu tema: „Statul şi politica în condiţiile islamului", organizat între 3-6 august 1983, la Londra, de Institutul Musulman pentru cercetare şi planificare, a adoptat o Declaraţie cu privire la conceptul ordinii islamice, din care rezultă unele trăsături esenţiale ale statului musulman. Printre acestea se evidenţiază următoarele două trăsături:

1) Toată puterea aparţine, în exclusivitate, lui Allah şi de aceea orice stat musulman, subordonat puterii şi ideologiei islamice, prin însăşi natura sa se opune conducerii de către Allah;

2) religia şi politica (practica politică) constituie un tot întreg şi, ca urmare, orice interpretare a islamului, având ca bază separarea religiei de politică, este inadmisibilă pentru *Umma* – statul musulman unic, creat în baza islamului [16, p.105-106].

Remarcăm şi următoarele trăsături caracteristice statului musulman.

Islamul nu recunoaşte ierarhia clericală şi nu are un conducător religios. Există, totuşi, instituţii religioase şi centre de pregătire care au învăţaţi (*şeici*) renumiţi în toată lumea. În plus, în toate ţările musulmane există un învăţat religios (*mufti*) numit de stat, ale cărui sfaturi şi interpretări (*fatwa*) se bucură de mare autoritate. Mişcările islamice în dezvoltare dar şi diferiţi credincioşi apolitici nu mai recunosc aceste autorităţi controlate de stat. Dimpotrivă, ei cred în predicatori independenţi. Alături de şeicii populari cu pregătire clasică, există şi predicatori care pledează pentru un nou stil şi îşi cuceresc audienţa prin mijloace media, precum televizorul, internetul, casetele ş.a.

Islamul îşi găseşte reflectare directă în simbolurile statului, în Constituţii, Regulamente fundamentale. Astfel, drapelul Arabiei Saudite conţine Shah adah: „Nu există nici un alt zeu în afara lui Allah, iar Mahomed este trimisul Său". În Regulamentul din 1992, adoptat în Arabia Saudită se consfinţesc următoarele: „Bazele sistemului puterii" (art.1): „Regatul Arabia Saudită este un stat arab suveran. Religia lui este islamul. Constituţia o constituie cartea sacră a Atotsupremului Allah şi Sunnah Proorocului Său".

Subordonarea statului principiilor islamului este proclamat direct în constituţiile din Maroc, Tunisia, Siria, Mauritania, Iran, Pakistan; codurile civile ale Egiptului, Siriei, Irakului propune judecătorilor să completeze lacunele legilor, urmând principiilor dreptului musulman. Legile Indoneziei prevăd corespunderea instituţiilor dreptului principiilor islamului.

O particularitate a statului musulman o constituie prezenţa unui şef de stat cu o putere exagerat de mare. Ca urmare, în multe state s-a păstrat monarhia absolută sau dualistă (Regatul Arabia Saudită, Sultanatul Oman, şeihatele Peninsulei Arabia, Maroc). Forma republicană de guvernământ, de cele mai multe ori, îmbracă veşmântul unei republici superpresidenţiale (Algeria, Egipt, Irak, Liban, Libia, Sudan, Mauritania, Yemen). Prezintă interes guvernarea dual în Iran. Deşi Republica Islamică Iran are un parlament ales democratic şi un şef de stat, puterea acestora este mult redusă. Un „*consiliu al gardienilor*", format din 12 bărbaţi trebuie să aprobe toate legile şi reglementările, verificând compatibilitatea lor cu islamul. Liderul religios, conducătorul suprem este ales de către adunarea experţilor şi deţine cea mai mare autoritate. El este comandantul suprem al forţelor armate, numeşte judecătorii, tot lui aparţinându-i decizia finală în cadrul disputelor. Ayatallahul Khomeini, fost lider spiritual al revoluţiei islamice din Iran, din 1979, conducător suprem până în 1989, este venerat şi la ora actuală.

În mecanismul de stat al ţărilor musulmane un rol special revine armatei. Uneori influenţa armatei asupra sistemului politic se manifestă prin

prezenţa organelor comandamentelor supreme ale armatei, care exercită mai multe funţii ale statului.

Specific pentru statele musulmane e şi faptul că unele funcţii, caracteristice statului, sunt îndeplinite de autorităţi nestatale. Astfel, în majoritatea absolută a monarhiilor din Golful Persic activează *judecătorii ale şariatului islamic*. În „Cartea despre judecători", scrisă în sec.X şi păstrată pînă în prezent, se menţionează că funcţia de judecător e o activitate dumnezeiască, îl înalţă pe om, îi acordă acestuia stimă şi respect; a fi judecător înseamnă a îndeplini o obligaţiune religioasă faţă de comunitatea credincioşilor. Pe de altă parte, funcţia judecătorească inspiră omului neliniște sufletească şi teamă. Îndeplinirea acestei funcţii se înţelege, de fiecare, ca fiind o adevărată încercare şi năpastă [15, p.14]. Încă la etapa islamului timpuriu se preîntâmpina că judecătorul care va comite nelegiuiri „va fi tăiat fără cuţit"; „din trei judecători, doi se vor duce în iad şi doar unul în rai", „a tinde să fii judecător e o prestaţie, deşi funcţia e plătită bine" [15, p.14-15].

Într-o situaţie specială nimereşte şi oricare alt jurist din lumea musulmană. În legătură cu aceasta, autorul francez L.Milliot menţiona: „Un jurist musulman este deprins să gândească că dreptul e construit din decizii concrete ce se pronunţă zi cu zi, rezultând din necesităţile concrete ale momentului, şi nu din principiile generale înaintate *a priori*, din care, mai apoi, se decide pentru fiecare situaţie. El va evita să facă generalizări şi chiar să dea definiţii" [8, p.441, 448].

Formal, statul musulman are la bază egalitatea tuturor membrilor societăţii. Deosebirile şi privilegiile bazate pe poziţia în trib sau de rasă au fost respinse atât în Coran, cât şi în renumita „Cuvântare de rămas-bun" a profetului Mohamed, pe care a ţinut-o cu puţin timp înainte de moarte. Toţi oamenii sunt, astfel, consideraţi „copii cu drepturi egale ai lui Adam" şi singura diferenţă recunoscută în ochii lui Dumnezeu se bazează pe faptele bune şi pe pietate. Străvechea instituţie arabă a răzbunării inevitabile (*tha'r*) – potrivit căreia cel care era executat nu era neapărat ucigaşul, ci un individ de acelaşi rang cu cel ucis – a fost anulată. Idealul preislamic etic de bărbăţie a fost înlocuit cu unul mai uman, de virtute morală şi credinţă [3, p.150-151]. Cu toate acestea, conform unei legi, adoptate în 1981, (în Republica Islamică Iran, 199 articole ale acesteia revin la prevederile islamice tradiţionale ale dreptului penal: folosirea pe larg a pedepsei capitale, biciuirea, baterea cu pietre a vinovatului, pedeapsa conform legii talionului. În multe privinţe, în acelaşi mod, s-a procedat în Pakistan, Sudan, Mauritania.

În general, legea penală islamică tinde să îi surprindă pe cei care nu cunosc cerinţele clare ale unui proces (de exemplu, cel puţin patru martori), aplicând pedepse foarte aspre pentru anumite infracţiuni, precum omorârea cu pietre a soţului sau soţiei care a comis adulter. Totuşi, aplicarea lor, nefiind categorică, este exercitată doar în puţine ţări musulmane [4, p.313].

Trăsături specifice sunt caracteristice, practic, în toate ramurile dreptului musulman. Aşa, de exemplu, islamul propovăduieşte căsătoria, iar

Coranul consideră celibatul un fapt absolut excepţional. De aceea, monahismul ca mod de viaţă este aspru criticat în Coran. Poligamia, practicată în Arabia preislamică, este permisă de Coran, care limitează însă numărul soţiilor simultane la patru, iar această permisiune este condiţionată de faptul că tuturor soţiilor trebuie să li se facă dreptate.

Potrivit eticii generale a Coranului, legătura maritală se bazează pe „dragoste reciprocă şi milă", iar soţii sunt consideraţi „fiecare podoabă celuilalt". Legile moştenirii, prescrise de Coran, tind şi ele să confirme ideea unei familii centrale – soţ, soţie şi copii, precum şi părinţii soţului.

Dreptul părinţilor de a fi bine trataţi este clar evidenţiat în islam, iar Coranul proslăveşte pietatea filială, şi în special dragostea faţă de mamă, ca o virtute importantă.

Începînd cu mijlocul secolului al XIX-lea, în multe state musulmane are loc reformarea legislaţiei. Acest proces are loc în domeniile în care conflictele cu prevederile tradiţionale islamice sunt mai slabe.

După al doilea război mondial, au loc schimbări esenţiale în diverse ramuri ale dreptului musulman. Tot mai mult, se vorbeşte despre procesul de *aculturaţie juridică*, care desemnează „procesul de interacţiune a două culturi sau tipuri de cultură, precum şi modificările care se produc ca urmare a comunicării dintre ele. Exegeza de specialitate precizează faptul că „aculturaţia" reprezintă mai mult decât simplul „contact" cultural; aculturaţia presupune interacţiunea dintre cele două culturi, întrepătrunderea acestora şi efectul lor sintetic, nu o simplă „întâlnire", „atingere" a celor două entităţi culturale, Astfel, aculturaţia se prezintă ca un proces social complex, care include aspecte privind „înlocuirea unor elemente culturale, combinarea unor elemente în complexe culturale noi, respingerea totală a unor elemente" [2, p.18]. Efectul principal al aculturaţiei juridice constă în transplantarea în sistemul juridic autohton a elementelor juridice străine. Ca urmare, în dreptul musulman şi-au găsit oglindire o serie de prevederi normativ-juridice, în special, din sistemul dreptului romano-germanic, sistemul european. În această ordine de idei, sunt semnificative schimbările radicale care au avut loc în Turcia. Astfel, Imperiul otoman, care a dominat timp de peste 600 de ani s-a destrămat în 1918, după ce revoluţia Junilor Turci i-a precipitat dispariţia. Turcia a fost proclamată Republică în 1923, sub conducerea lui Mustafa Kemal Ataturc, iar califatul a fost abolit în 1924.

S-ar părea, că lumea musulmană îşi cedează poziţiile, se află într-un proces de decădere. Încă din 1917, unul din reformatorii moderni ai islamului Muhamed Igbal a menţionat că „musulmanii din ziua de azi preferă să hoinărească fără scop prin valea misticului elenico-persan, care ne învaţă să închidem ochii faţă de realitatea dură din jurul nostru şi să ne fixăm privirea pe ceea ce este descris ca „iluminare". Reacţia sa a fost severă: „Din punctul meu de vedere, această automistificare, acest nihilism, de a căuta realitatea acolo unde nu există, este un simptom fiziologic, care îmi dă o idee despre decadenţa lumii musulmane" [10, p.411]. Referindu-se la această problemă, profesorul

francez René David scrie: „Orice urmă a dreptului musulman tradiţional a dispărut în ţările musulmane, care, se pare, tot mai mult îşi construiesc dreptul lor după maniera occidentală? Şi rezultă din aceasta că, poate fi omis dreptul musulman din rândul marilor sisteme contemporane de drept ale lumii? Care nu ar fi progresul, atins de ţările musulmane în procesul de reconstruire a dreptului conform modelului occidental, ar trebui să ne ferim de asemenea concluzii radicale. Cei mai experimentaţi autori, de asemenea, ne preîntâmpină de acest lucru: „Ultimul cuvânt în discuţiile cu privire la recepţia instituţiilor de drept occidental, - spune L.Milliot, - va fi, probabil … islamizarea lor" [8, p.414]. Pentru aceasta există toate premisele:

– La începutul secolului XXI, islamul este cea mai răspândită religie din punct de vedere geografic. În prezent, 69% dintre musulmani trăiesc în Asia, 27% în Africa şi aproape 3% în Europa;

– Islamul se propagă ca o comunitate religioasă pe care Dumnezeu a împuternicit-o să impună omenirii legile Lui prin intermediul *jihadului* (*în arabă*, războiul sfânt). E suficient să ne amintim că numai la un secol de la moartea profetului Mohamed adepţii săi au reuşit să aducă o mare parte a popoarelor lumii – din Spania până în Asia Centrală şi India – sub stăpânirea unui imperiu arabo-musulman. În prezent, musulmanii alcătuiesc a doua comunitate religioasă ca mărime din lume, după cea creştină;

– Există o tendinţă conservatoare, care pune accent pe importanţa caracteristicilor externe, precum vestimentaţia, acoperirea capului şi respectarea îndatoririlor religioase. În plus, în secolul XXI, a devenit un obicei ca tot mai multe femei educate în Occident, să accepte de bună voie islamul şi să-şi acopere capul. Nu poate fi trecut cu vederea nici fluxul mare de emigranţi din ţările musulmane şi, ca rezultat, creşte vertiginos numărul musulmanilor din ţările occidentale. Acest lucru se întâmplă în condiţiile în care natalitatea băştinaşilor din aceste ţări este în descreştere. Prognoza demografică la nivel european nu este deloc încurajantă. Până în anul 2050 populaţia celor 28 de state care fac parte din Uniunea Europeană se va micşora cu şapte la sută. Italia care are astăzi 58 de milioane de oameni, va avea în anul 2050 doar 45 de milioane, iar Germania care număra 83 de milioane, va avea la sfârşitul secolului 52 de milioane.

În Europa sunt astăzi 35 de pensionari la 100 de persoane apte de muncă. În 2050 vor exista 75 de pensionari la 100 de oameni apţi de muncă [11, p.51];

Musulmanii, conform dreptului internaţional umanitar, respectat de ţările occidentale, pretind şi îşi deschid numeroase moschei pe teritoriul statelor occidentale în timp ce pe teritoriul de baştină a lor, cu excepţia unor ţări, acest lucru pentru adepţii altor culte categoric este interzis. La etapa actuală, apar, numeroase grupări teroriste care urmăresc să răspândească prin violenţă sistemul democratic occidental. Astfel, reţeaua teroristă islamică Al-Qaeda, o reţea fundamentalistă totalitară şi fără frontiere şi-a propus drept scop să cureţe lumea arabă şi, în ultimă instanţă, lumea întreagă de „păgâni" şi să

impună o teocraţie în conformitate cu legea islamică. Ceea ce distinge această reţea teroristă islamică este caracterul său global şi descentralizat. Spre deosebire de terorismul internaţional din trecut, Al-Qaeda depinde prea puţin de stat, fiind susţinută financiar de afaceri din umbră şi de diverse fundaţii. Recrutarea noilor adepţi nu cunoaşte limite naţionale. Grupările şi adepţii Al-Qaeda sunt răspândiţi în toate regiunile lumii, ceea ce face ca reţeaua să fie foarte flexibilă şi mobilă în acţiunile ei.

Cele spuse, permit să concluzionăm că, tipul istoric de stat şi drept musulman nu numai că ocupă un loc important în realitatea juridică internaţională, ci chiar are şanse reale de a deveni un tip istoric dominant.

**Statul poliţienesc**

Problematica *statului poliţienesc (Polissistaat)* este puţin studiată. Şi mai puţin această problemă se studiază prin prisma tipurilor istorice de stat. Acest nihilism are loc în condiţiile în care statul poliţienesc ţine nu numai de trecut, ci şi de prezent şi mai are şanse reale de a supravieţui. Evident, cuvântul „poliţienesc" derivă de la cuvântul „poliţie", iar ultimul, la rândul său, derivă din grecescul „*polis*", care „înseamnă Cetate în sensul de Stat: polis-ul sau cetatea semnifică, pe de o parte, „o unitate", o societate globală, deosebită de alte polisuri, pe de altă parte, semnifică organizarea cetăţii în calitatea sa de sistem politic sau de „politeia", cum îi spuneau vechii greci, la care „politeia" înseamnă deci, atât comunitatea autonomă propriu-zisă faţă de alte comunităţi, cât şi propria sa organizare, adică regimul politic" [12, p.152]. Această accepţiune a noţiunii de „politeia" ca formă de organizare statală, de regim politic a unui stat, dar şi de realizare practică a sa ni s-a transmis până în prezent prin noţiunile de „politică" şi „poliţie". Între aceste două categorii există strânse legături, căci domeniul de activitate a poliţiei, văzută şi înţeleasă ca o autoritate publică (minister, comisariat) sau ca o instituţie statală, coincide practic cu cel al politicii interne. Prin intermediul poliţiei statul, pe de o parte, realizează funcţia de apărare şi garantare a ordinii şi liniştii sociale, iar pe de altă parte, manifestă presiune şi represiune împotriva guvernaţilor. Ultima semnificaţie, ca regulă, îi dă o imagine mai mult negativă decât pozitivă asupra poliţiei. Acest lucru se răsfrânge şi asupra statului, când e vorba de statul poliţienesc.

Statul poliţienesc se caracterizează prin condiţiile speciale de apariţie a lui şi prin destinaţia sa specială, care şi determină identificarea sa ca tip istoric netradiţional de stat. În unele condiţii şi realităţi istorice, cum ar fi cazul Franţei, Germaniei, statul poliţienesc apare şi se manifestă ca garant şi instrument de constituire a naţiunii, contribuind la desăvârşirea procesului de formare şi consolidare a acesteia, luptând cu particularismul şi asigurând unirea cnezatelor, provinciilor, pământurilor etc. naţionale într-un stat centralizat naţional. Necesitatea statului naţional centralizat decurge din faptul că dezvoltarea economiei, cere existenţa unui instrument care să favorizeze cuprinderea populaţiei într-o piaţă naţională, nedivizată care să asigure unirea în limitele frontierelor sale, a tuturor membrilor comunităţilor naţionale şi care

să sprijine procesul obiectiv de formare a limbii şi culturii naţionale.

În alte condiţii, cum ar fi cazul Rusiei, Austro-Ungariei, statul poliţienesc apare în calitate de formă politică de organizare a imperiului, a regimului politic al unui stat chemat nu numai să asigure ordinea într-un imens spaţiu neomogen din punct de vedere etnic, să garanteze intacte neştirbite frontierele existente, ci să şi dicteze, impună tuturor voinţa imperială. După cum menţionează profesorul rus V.I.Cervoniuk, condiţiile apariţiei statului poliţienesc în Rusia au fost specifice. Istoricii susţin apariţia statului poliţienesc pe timpul reformelor lui Petru I, sau în aşa-numita perioadă a dictaturii educative. Constituirea unui stat poliţienesc autentic e determinată de formarea în Rusia a unui sistem administrativ centralizat de comandă (a doua jumătate a secolului XVIII) [16, p.109]. Acest stat poliţienesc, în opinia profesorului A.B.Vengherov, a continuat să existe şi în anii „puterii sovietice", când la unele etape de evoluţie a statului, „forma sovietică de guvernare a transformat statul într-o monarhie, acesta devenind dictatura unui singur om, dictatura Secretarului General al PCUS". Puterea „Marelui conducător al Statului sovietic, puterea Secretarului general – constituie o nouă formă a monarhiei nelimitate, absolute" [13, p.254].

Statul poliţienesc este statul în care se impune puterea executivă, chiar dacă acest lucru e în detrimentul celorlalte două puteri: puterea legislativă şi puterea judecătorească. Este statul în care autoritatea administrativă, în mod discreţionar şi cu o libertate de decizie mai mult sau mai puţin completă, poate să aplice tuturor toate măsurile pe care le consideră ca utile. Acest stat se bazează pe bunul plac al conducătorului: nu există nici o adevărată limită juridică pentru activitatea puterii, nici o reală protecţie a cetăţenilor faţă de putere. Puterea administrativă comandă şi decide totul: nu există probleme pe care ea nu ar putea să le influenţeze, să le impună rezolvarea, nu există norme juridice care ar limita-o. Astfel, „statul poliţai, chiar dacă acordă un loc întins dreptului, acest drept este lipsit de orice element de ambivalenţă, de reciprocitate. Plasat sub semnul unilateralităţii el nu este decât expresia supremaţiei statale, învelişul puterii acesteia, servind impunerea obligaţiilor faţă de administraţi, statul poliţienesc nu este în schimb şi izvorul constrângerii faţă de guvernanţi şi administraţie. Dreptul statului poliţienesc este un drept pur instrumental, asupra căruia dispune de o totală stăpânire, fără a fi ţinut sau obligat să respecte norme superioare care să i se impună, servind doar pentru a se impune obligaţii administraţilor, fără ca în schimb să fie sursa de constrângere pentru administraţie, el este expresia condensată a întregii puteri administrative" [6, p.68].

Din cele spuse, rezultă că în statul poliţienesc rolul dominant revine indiscutabil puterii executive, iar instrumentul acestei puteri, poliţia, dobândeşte un prim loc în administraţia ţării. Susţinătorul acestei doctrine este Cristian Wolff (1679-1754), filosoful oficial de stat al lui Frederic cel Mare, regele Prusiei. În concepţia statului poliţienesc, statul apare ca factorul hotărâtor în voinţa oamenilor. Şeful statului cere cea mai desăvârşită supunere,

nu în numele său personal, ci în numele statului pe care-l serveşte. Scopul statului este prosperarea tuturor, fericirea poporului. Sunt cunoscute spusele lui Frederic cel Mare: „Poporului, ca şi unui copil bolnav, trebuie să-i arăţi, ce acesta urmează să mănânce şi să bea". Astfel, puterea, indiferent care i-ar fi forma sau originea, are dreptul, nelimitat de a face orice. Această doctrină, de origine medievală, aplicabilă necondiţionat statului poliţienesc, îşi găseşte referinţă chiar la începutul secolului XX, când în 1910 „împăratul Wilhelm al II-lea într-un discurs ţinut la Koblenz, repetă vechea formulă medievală, că el deţine puterea de la Dumnezeu şi de la sabia sa şi că nu are să dea socoteală nimănui aici pe pământ de modul cum a exercitat puterea, ci numai divinităţii care l-a investit" [9, p.77].

Statul poliţienesc este statul în care lipsesc tradiţii politice şi juridice stabile, înrădăcinate în activitatea autorităţilor publice, fapt ce stimulează, sau, mai precis spus, provoacă structurile statale să utilizeze metode ilicite, poliţieneşti, iar pe cetăţeni şi asociaţiile lor îi impune în situaţia când aceştea sunt nevoiţi să se abată de la prevederile legii. O asemenea practică se întâlneşte tot mai frecvent şi devine chiar obişnuită pentru statul poliţienesc. Lipsa tradiţiilor politice şi juridice stabile, licite, formează acel vacuum, gol care obiectiv pun statul şi structurile sale într-un regim funcţional special. Ca urmare, statul poliţienesc se caracterizează nu numai prin faptul **ce el face**, ci, principalul**, cum face** [16, p.110].

Statului poliţienesc îi este caracteristică o ierarhizare strictă a puterii executive care se extinde necontenit în toate domeniile. Ca urmare, aparatul de stat devine tot mai numeric şi costisitor. Un loc substanţial în mecanismul statal revine armatei, poliţiei, securităţii, închisorilor, adică aparatului represiv. S-ar părea, că statul poliţienesc e „un stat puternic". În realitate, însă, e un stat slab, neputincios. Se ştie, că puterea statului e direct proporţională cu puterea poporului, cu posibilităţile reale ale fiecărui cetăţean. În această ordine de idei, Oskar Lafontaine şi Christe Müller – de la Institutul Friedrich Ebert din Germania – au ajuns la concluzia că este necesar „un stat puternic", care să dispună de pârghii suficiente „pentru a îndeplini sarcini de ordonare, clar delimitate şi descrise". Totodată ei atrag atenţia că implicarea statului trebuie să fie moderată, deoarece în cazul în care „posibilităţile sale de intervenţie limitează posibilităţile de acţiune ale cetăţenilor prea mult, atunci statul pierde din autoritate şi din credibilitate" [5, p.77].

**Statul imitativ (imitaţia statului)**

În opinia teoreticienilor, statul se caracterizează prin câteva elemente sau dimensiuni istorice şi politice cumulate calitativ. Acestea stau la baza oricărui stat şi fără ele statul e de neconceput. La ele se atribuie teritoriul, populaţia (naţiunea), puterea publică exclusivă sau suverană (suveranitatea). Ele condiţionează atât apariţia, cât şi dispariţia statului. Fără acestea, un stat nu poate fi considerat ca **existent**.

*Statul inexistent* este lipsit de elementele de fapt pe care le presupune natura sau obiectul său şi în absenţa cărora el este imposibil de închipuit atât

din punct de vedere logic, cât şi din punct de vedere juridic. Astfel, statul inexistent **este numit numai impropriu** „stat", căci în realitate el constituie doar o farsă, un simplu simulacru de stat. E vorba, propriu-zis, de o imitaţie, de o reproducere, o contrafacere artificială a statului. Cu asemenea „state" ne confruntăm în cazul unor dezmembrări teritoriale, separatism, cum ar fi cazul aşa-numitei republici transnistrene moldoveneşti, create artificial de forţele proimperiale ruse. De fapt, după acelaşi scenariu, forţele proimperiale ruse au creat două „state" pe teritoriul Georgiei, iar, mai apoi, „republica Lugansk" şi „republica Doneţk", pe teritoriul Ukrainei. Evident, toate aceste „republici" nu sunt decât nişte pseudo-state. Nulitatea lor nu este nevoie să fie prevăzute de constituţie, nici declarată de judecător, căci în o asemenea ipoteză pretinsul „stat" este de la început inexistent, neproducând nici un efect juridic.

Acesta e *primul sens* în care poate fi vorba de *imitaţia statului*, de *statul imitativ*. Despre statul imitativ, mai poate fi vorba şi în *alt sens*, la care ne vom referi în continuare.

În viziunea profesorului V.I.Cervoniuk, statul imitativ „e statul activitatea şi rezultatul practic al căruia contravine destinaţiei sale sociale" [16, p.114]. Un asemenea stat poate apărea şi poate să existe la diferite etape de dezvoltare istorică, inclusiv şi la etapa actuală. Un asemenea stat tinde să-şi păstreze imaginea unui stat civilizat să-şi dovedească cursul său spre un stat democratic de drept. Atributele externe ale acestui stat îşi găsesc reflectare şi în constituţie. Activitatea practică a statului, însă, ne convinge în altceva: statul doar imitează realizarea celor prevăzute de constituţie.

Prevederea constituţională, conform căreia, puterea aparţine poporului, în statul imitativ, semnifică altceva: „Puterea politică şi puterea publică au fost acaparate de cei cu bani; ei sau interpuşii lor fac şi desfac totul. Democraţia noastră formală este învelişul derutant al **plutocraţiei cenzitare** instalată la toate nivelurile care produc profit … Poporul a devenit o entitate abstractă, impersonală. Cei ce pretind a-l reprezenta fac şi desfac alianţe politice, alegându-se … între ei. „Lupta" dintre adversari este jocul de scenă al înţelegerilor de culise menite să-i permanentizeze în poziţiile de decizie" [7, p.137-138].

Separarea formală a puterilor şi activitatea statului mărturisesc despre imitarea separării, deoarece puterea reală e concentrată în mâinile elitei, interesele căreia le reprezintă şi le realizează statul. Voinţa statului, exprimată în legi sau acte normative ale guvernului, iar, deseori, prin intermediul hotărârilor instanţelor judecătoreşti, şi este voinţa elitei – a unui grup relativ mic de oameni (care au legalizat, prin intermediul statului şi administraţiei sale, grupurile criminale, reprezentanţii slugarnici ai mijloacelor de informare în masă, marii financiari, bancheri, mass-media, interesele cărora coincid cu cele ale reprezentanţilor elitei) [16, p.114].

Statul imitativ permite adoptarea unor legi democratice, care exprimă voinţa generală şi nu interesele corporative ale elitei guvernante. Însă, datorită faptului că puterea reală aparţine structurilor executive, aceasta dă posibilitatea

de a bloca acţiunea efectivă a legilor şi a le reduce la nimic prin intermediul organelor executive ale puterii. Ca rezultat, chiar dacă unii consideră dreptul ca o codificare a moralităţii, bazată în mare parte de credinţa creştină, se constată, în final, o reală distanţare a dreptului de morală şi religia creştină.

Reformele, proclamate şi reclamate pe larg, au un caracter declarativ. Mai mult ca atât ele doar sunt realizate în măsura în care întăresc şi mai mult poziţiile şi puterea elitei guvernante. Concursurile, declarate pe larg, pentru ocuparea unor posturi vacante sunt, evident, formale, deoarece din timp se ştie, cine urmează să le câştige.

Lupta cu criminalitatea, reformele sistemului judecătoresc şi a procuraturii, a altor organe de ocrotire a normelor de drept, are loc doar în limita prin care acestea nu atentează la poziţiile-cheie ale elitei. Pot fi intentate numeroase dosare penale, sute şi sute de oameni traşi la răspundere penală, inclusiv, şi prin rândul celor suspuşi (dar care, din anumite motive, nu mai sunt necesari sistemului). Dar aceasta, se face pentru spectatorii interni şi externi, în scopuri propagandiste, pentru a convinge societate că autorităţile publice sunt combinate, vigilente, nu trec cu vederea nici o încălcare a normelor juridice, luptă necruţător şi efectiv pentru un „stat democratic, de drept".

Statul imitativ, acceptă pluralismul politic şi ideologic, pluripartitismul, permite activitatea instituţiilor democratice şi chiar opoziţia, la guvernare. Însă toate acestea sunt admise doar în măsura în care nu dispun de surse, mijloace eficiente, posibilităţi reale pentru a schimba starea reală de lucruri. Plus la toate, ele creează un decor social democratic convenabil diriguitorilor.

Imitarea unor activităţi „rodnice" e caracteristică nu numai autorităţilor publice supreme, ci şi autorităţilor publice centrale şi locale, organizaţiilor şi instituţiilor statale. Un aşa stat îşi naşte şi tipul special al funcţionarilor publici. Aceştea sunt agresivi, orgolioşi, înfumuraţi, fără spirit de iniţiativă constructivistă, linguşitori şi, ca regulă, nu prea cu studii serioase, adică necărturari, orientaţi ferm nu spre a atinge rezultatul scontat prin mijloace licite, ci doar să imiteze activitatea care direct contravine scopurilor sociale utile.

În aceeaşi manieră, în aceeaşi măsură, cu un ritm sporit au loc reformele economice: schimbarea formelor de proprietate, restructurare economică, naţionalizarea şi denaţionalizarea, deschiderea unor bănci economice, întărirea cursului valutei naţionale ş.a. Sunt impresionante, cel puţin pentru public, succesele economice pe arena internaţională, atragerea capitalului şi a investiţiilor străine. Poate, nu prea impresionantă e activitatea financiară a statului, imitativ, poate că, dispar miliarde şi, pentru aceasta e mai oportună lipsa transparenţei.

Dar, ce e şi principal, se menţin poziţiile, se instrumentează „revoluţia", continuă „schimbarea", menită să eternizeze adormirea mulţimii şi supravieţuirea elitei conducătoare.

**REFERENŢE BIBLIOGRAFICE**


1. ASLUND A. The Role of the state in the Transition for Capitalism // Moore J (ed) Legacies of the Collapse of Marxism. L., 1994.
2. Dicţionar de sociologie. Bucureşti: Babel, 1993.
3. Enciclopedia Universală Britanică, în 16 volume. Volumul 8. Bucureşti: Litera, 2010.
4. Marea enciclopedie a cunoaşterii (în 6 volume). Volumul 4. Religie şi filozofie. Bucureşti: Litera internaţional, 2009.
5. MAZILU D., Teoria generală a dreptului. Curs universitar. Ediţia a II-a. Bucureşti: ALL BECK, 2000.
6. MICULESCU P., Statul de drept. Lumina Lex, Bucureşti, 1998.
7. MIHAI Gh.C., HUMĂ Ioan, Întâlniri colocviale privind întemeierile dreptului. Iaşi: Tipo Moldova, 2012.
8. MILLIOT L., La pensée juridique de l'Islam, Revue internationale de droit comparé, 1954.
9. NEGULESCU P., ALEXIANU G., Tratat de drept public. Vol.1. Editura casa Şcoalelor, 1942.
10. RENÉ David, Les grandes systèmes de droit contemporaines (Droit Compare). Dalloz, 1966.
11. VOICU C., VOICU A.C., Teoria generală a dreptului. Curs universitar. Bucureşti: Universul Juridic, 2013.
12. VUILLERME Jean-Luis, Le concept de système politique. PUF, 1989.
13. ВЕНГЕРОВ А.Б., Теория государства и права. Учебник. Москва: Изд-во Омега-Л. 2008.
14. ЖДАНОВ Н.В. Исламская концепция миропорядка. Москва: Международные отношения, 2003.
15. МУХХАМАД ИБН ХОРИС АЛ-ХУШАНИ, Книга о судьях. Москва, 1992.
16. ЧЕРВОНЮК В.И. Теория государства и права. Учебник. Москва: Инфра, 2006.